

Коли орнітологія — не наука, а спосіб життя:

Михайло Франчук про Сарненський клуб орнітологів

У світі популярності набрав рух «бердворчінг» — спостереження за птахами. Інколи це ще називають спортивною орнітологією. Він може мати різні форми активності: можна стежити за птахами на годинничку чи, навіть, на подирітні вільного часу. Хоча для цього бердворчери часто здійснюють спеціальні повороти. Та мета в усіх одна — побачити в дикотині якомога більше видів птахів і сфотографувати їх. Нині це популярно й в Україні.

Ордак є люди, які займаються вивченням птахів професійно. На Сарненщині один із них — Михайло ФРАНЧУК, кандидат біологічних наук, завідувач науково-дослідним відділом Рівненського повітового заповідника.

4 стор.

Коли орнітологія — не наука а спосіб життя:

Михайло Франчук про Сарненський клуб орнітологів

(Закінчення. Початок на 1-й стор.).

Міжнародна спільнота 1 квітня відзначає День зустрічі птахів. Тому з нагоди професійного свята «Сарненські новини» дізнавались у Михайла Франчука, який стан розвитку орнітології в нашому регіоні та що це взагалі таке.

Михайле, розкажіть про зародження орнітологічного руху на Рівненщині та на Сарненщині безпосередньо.

— Рівненщина довго була «білою плямою» у вивченні птахів. У XX столітті сюди навідувалося не так багато вчених-орнітологів. До того ж, це були короткочасні візити з вивчення окремих територій. До 90-х років минулого століття активно вивчали пернатих нашої області орнітологи Володимир Новак й Олександр Савчук. у 1992-му вони вперше зробили зведення про птахів області. Після переїзду Володимира Новака на Хмельницьку орнітологічний рух майже зовсім затих.

Його відновлення в поліській частині області розпочали зі створення в 1999 році Рівненського природного заповідника. З 2003-го птахів у відповідному вивченні орнітологи з Львівщини та Київщини, з Волині зокрема Михайло Химин.

2006-й став визначальним для розвитку орнітології на Сарненщині. У цьому році свою професійну діяльність розпочав Ростислав Журавчак, нинішній заступник директора з наукової роботи РПЗ. Він із орнітологом-аматором Олександром Добринським активно вивчали птахів не лише на Сарненщині, а й на північній території області. Завдяки їм у Сарнах створили регіональний осередок Західноукраїнського орнітологічного товариства. А також один із опорних центрів кільцювання птахів Західноукраїнської орнітологічної станції. Сарненщину почали відвідувати фахівці з багатьох країн Європи, які долучалися до вивчення птахів. Ще одна мета їхнього візиту — побачити тих, що є лише в нашій місцевості.

У 2011 році запросили працювати в Рівненський природний заповідник. Тож переїхав із Хмельниччини до Сарн. Тут і розпочалася моя діяльність у Сарненському клубі орнітологів.

Життя яких птахів вивчаєте та в чому полягає Ваша робота?

— Загалом спостерігаємо за всіма птахами: їх міграцією, гніздовою екологією та біологією певних видів. Щороку кільцюємо — помічаємо металевими та кольоровими кільцями та датчиками GPS. Також вивчаємо рідкісні та малочисельні види, занесені в Червону книгу України, багатьох природоохоронних конвенцій і списків. Зокрема підорлика великого, орлана-білохвіста, кульона великого, сову бородату, пугача, кулика-сорочку, журавля сірого та багато інших.

Щороку обираємо найменш вивчених у наших краях. Маємо багато цікавих територій, де проводимо дослідження. На теренах Сарненщини це: масив заповідника «Соминя», урочища Вовча Гора та Розвилка, піщані коси річки Случ, заплава річки Горинь і безліч лісових ділянок не лише на Сарненщині, але й на півночі Рівненщини.

Із колегами з південних регіонів області плануємо всі наші багаточисельні напрацювання зібрати в книгу про птахів Рівненщини. Беремо участь у різних міжнародних програмах і проєктах. Нещодавно долучилися до Другого європейського атласу птахів. Це коли європейська орнітологічна спіль-

нота раз у 10-15 років підсумовує те, що змінилося з птахами в Європі. Продовжуємо працювати в міжнародній програмі вивчення лелеки чорного та глобально вразливих видів — підорлика великого й ін.

Розкажіть детальніше про кільцювання птахів.

— Щороку кільцюємо куликів, чорного та білого лелеку, безлічі горобиних і хижих птахів. На це маємо відповідну ліцензію. Лелеку білого, чорного, сову бородату, підорлика великого, кулика-сорочку — спеціальними кольоровими кільцями, відповідно до міжнародних програм. Наприклад, птахів, що помітили, бачили в багатьох країнах світу й знаємо, куди вони летять зимувати. Приміром, наших білих лелек бачили в Африці (Замбія), підорлика великого — у Туреччині, кулика-сорочку — у Польщі, Нідерландах, Німеччині, Марокко. Також маємо інформацію і про осілих птахів, що лишуються тут зимувати чи прилітають до нас. Так відмічали лебедів-шипунів із Угорщини, Польщі, скоп із Фінляндії, куликів із Білорусі. Приємно, коли за кільцюванням тобою птахи живі й успішно пережили міграцію.

Михайле, який графік роботи в орнітологів?

— Працюємо весь рік. Навесні і восени вивчаємо міграцію птахів, весна-літо — досліджуємо гніздово-

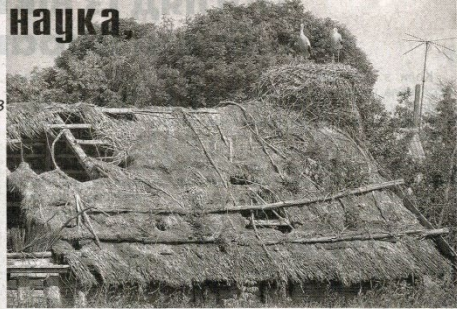
вих, взимку спостерігаємо за осілими, шукаємо гнізда хижих. У несприятливі для досліджень дні займаємося еколого-просвітницькою діяльністю. Це і кільцювання птахів в урочищі Вовчі Гори та в адміністративній заповідника, і спільна розробка екостежки в Страшівському лісництві «В гостях у чорного лелеки», й урочи-лекції. А колега Олександр Добринський видає чудовий пізнавальний плакат із зображенням рідкісних птахів нашої області.

Є птахи, за якими вже спостерігаєте тривалий час, тобто ідентифікуєте їх?

— Так. У нас є дані про куликів-сорочку, що гніздяться на Случі. Вже декілька років поспіль стежимо, як вони переміщуються, на яких косах живуть. Колеги повідомляють, що зустрічали їх у Польщі, Нідерландах, Марокко. Також є за кільцювання нами у 2008 році синиця, яку повторно відловлювали навесні 8 років поспіль. Маємо дані про рідкісні види качок. Це так звана качка-гоголь, яка гніздиться в дулах дерев. Є за кільцювання самка цього виду, тому бачимо, що вона гніздиться в тому самому дулі, виводить пташенят і гарно переносить міграцію вже шостий рік.

Де взагалі гніздяться птахи, якими шляхами мігрують?

— Якщо казати про міграцію, то в нас вони переміщуються вздовж великих річок: Случ, Стир, Горинь. Це, зазвичай, птахи водного комплексу: качки, кулики. Деякі навіть не зупиняються на теренах області. Тобто просто пролітають величезними міграційними шляхами. Це, зокрема, декотрі види гусей і куликів. Також є міграційні коридори хижих птахів, які летять як із півночі на південь, так і у зворотному напрямку. Існують концентрації журавлів, які збираються на

полях, луках, болотах, що важливі їм для підгодівлі.

Що вони їдять?

— Однозначно відповісти складно. У Рівненській області загалом відомо приблизно 300 видів птахів. Це і перелітні, і ті, що гніздяться, а також осілі та ті, що прилітають до нас на зимівлю.

Загалом є види з широким спектром харчування, які влітку можуть жититися в основному комахами. Взимку — різноманітним насінням. Які не пристосовані до сезонного харчування — мігрують у південні краї. Є так звані спеціалізовані птахи, які їдять конкретний корм: на кшталт куликів, які харчуються певними молюсками. Денні хижі птахи, які живляться виключно мишами, великими комахами, плазунами чи рибою. Тому тут величезне різноманіття в споживанні їжі пернатими.

Пригадайте найцікавіший випадок під час Ваших орнітологічних експедицій.

— Іх є безліч. Найяскравіше — це спостереження нетипових для нашого регіону птахів. Наприклад, у 2016 році зафіксували заліт у нашу область грифа чорного. Цей вид — пядальщик — характерний для саван, пустель і напівпустель Азії, Африки. Північна межа його гніздування та поширення в Україні — це Кримські гори. Там мешкає декілька пар цього виду. Тому для нашої місцевості це величезна рідкість. Та нам все-таки вдалося побачити й сфотографувати птахів. Остання дата спостереження їх в області датується початком XX століття.

Яких птахів вивчаєте із задоволенням та які з них найцікавіші у своїй поведінці чи способі життя?

— Складно визначити. Адже щорозу відкриваємо та дізнаємося щось нове й важливе. Проте найцікавіші все ж денні хижі птахи та сови, а також журавель сірий. Соби особливі тим, що спостерігаємо за ними вночі, коли найбільш активні. Їх дослідження — це справжній детектив з елементами фільму жахів. Ще цікава сова бородата, яка проявляє саме денну активність, не боїться людей і підпускає до себе на декілька метрів. Із надзвичайним задоволенням досліджуємо та кільцюємо рідкісні види орлів, яких пересічний громадянин може й не побачити за життя.

Чи можете визначити птаха за голосом і зовнішнім виглядом?

— Для орнітолога це не проблема. Великого птаха легко ідентифікувати за зовнішнім виглядом. А от є багато дрібних, вага яких сягає всього в межах чотирьох грамів. З ними складніше. Проте вони гарно й гучно співають, ховаючись у густій траві чи кущах. Саме за їх співом орнітолог із легкістю визначить, що це за вид.

Назвіть найбільшого та найменшого птаха в нашій місцевості?

— Якщо за розміром, то орлан-білохвіст, в якого розмір крил сягає до 2,5 метра. Проте вага лише 4-5 кілограмів. Ну, а якщо ж за масою тіла — то лебідь-шипун із вагою 11-12 кілограмів. Найменші — золотомушка жовтоноба, золотомушка червононоба. Її вага від 3,5 до 4 грамів. Золотомушка червононоба, між іншим, занесена в Червону книгу України.

Можливо, є поради чи побажання нашим читачам?

— Запрошую всіх охочих долучитися до команди орнітологів для спільного вивчення птахів нашого краю. Окрім цього, є можливість подорожувати з нами та водночас знайомитися з чудовими куточками природи, активно відпочити на природі й бути корисними для науки. Необхідно тільки накласти на сторінку Рівненського природного заповідника. Також вдячний «районці», яка разом із нами стежить за птахами рідного краю. Бережіть природу!

Ірина ЯКУБОВИЧ.
Фото Михайла ФРАНЧУКА.

